

BERNT SKOTTUN & ROAR L. TOLLNES

ARKITEKTER M.N.A.L.

STORGATEN 2'''

TELEFON 6 38 85

3200 SANDEFJORD

RLT/ks

Sandefjord, den 10. desember 1971.

Universitetets oldsaksamling,
v/førstekonservator Martin Blindheim,

Frederiks gt. 3,

Oslo 1.

Vedr. Søndre Rauland, g.nr. 39, b.nr. 2, Uvdal i Numedal.

Kjære Martin,

- ./.. Vedlagt oversendes rapport fra årets gravning, Hvor mye av stoffet som trekker ned til middelalder er vanskelig å si, men mye interessant er kommet fram.

Beste hilsen

Roar L. Tollnes.

R A P P O R T

vedrørende

arkeologisk undersøkelse

18. - 29. 5. 1971

SØNDRE RAULAND, gnr. 39, bnr. 2,

IJDAL I NUMDAL

Roar L. Tollnes,

arkitekt m. n. a. l.

Innledning.

Årets arkeologiske undersøkelse på Søndre Rauland, gnr. 39, bnr. 2, Uvdal i Numedal, var en direkte fortsettelse av undersøkelsen samme sted i 1970 (se egen rapport), men mens oppdragsgiveren i 1970 var Riksantikvaren, sto Norsk Folkemuseum som oppdragsgiver og betaler i 1971. Undersøkelsen pågikk i tiden 18. - 29. 5. 1971, og deltakere var cand. mag. Torill Dalbo, cand. mag. Kjellaug Hov samt undertegnede som leder. Timann Brenne, Uvdal, deltok som hjelpearbeider. Han var til meget god hjelp.

Gravningen ble besøkt av fylkeskonservator Randi Asker, Buskerud, førstekonservator, arkitekt MNAL Arne Berg, Norsk Folkemuseum og førstekonservatorene Charlotte og Martin Blindheim, Universitetets oldsaksanling. 85 år gamle Anna Rauland Eide, som er født i Rauland-stua og var 9 år da den ble flyttet til Norsk Folkemuseum, var også på besøk, dessuten en skoleklasse sammen med sin lærerinne fra Uvdal folkeskole.

Rapporten fra 1970 ble avsluttet med å peke på det ønskelige å få aske+dyrebein fra det påtrufne dypereleggende ildstedet samt trekull fra bunn av sjakten øst for husgrunnen radiologisk undersøkt. Norsk Folkemuseum påtok seg omkostningene ved dette, og resultatet fra Laboratoriet for Radiologisk Datering, Fysisk Institutt, NTH, Trondheim, foreligger i 2 stk. rapporter datert 5. mai 1971, undertegnet av Reidar Nydal, her gjengitt i utdrag:

Prøve 1. Trekull fra ildsted i tuften etter Raulandstua, Uvdal i Numedal. Ildstedinnholdet lå urørt i vel 20 cm dybde, og prøven er tatt fra de underste lag.

Dateringsresultat: Alder 920 +- 110 år regnet fra nåtid (1950).

Prøve 2. Tre og trekull fra Søndre Rauland, Uvdal i Numedal. Materiale lå ned mot undergrunnen under ca. 70 cm kulturlag utenfor selve hustuften.

Dateringsresultat: Alder 970 +- 100 år regnet fra nåtid (1950).

Verken undersøkelsen i 1970 eller i 1971 ga enkeltfunn som kunne avkrefte eller bekrefte de radiologiske prøvene, men de radiologiske prøvene antyder at det dypereleggende ildstedet er eldre enn den flyttede Raulandstua, noe som årets undersøkelse kunne bekrefte.

Sjaktene fra 1970 var etterlatt åpne. De hadde klart vinteren ganske godt. Noe frostoppsprengning kunne påvises og enkelte mindre steiner var falt ned fra profilveggene. Nedrammede stolper for målesystemet var intakt.

Årets undersøkelse ble konsentrert om partiet nord for langprofil Y 6, fra X 0,4 til X 15, d.v.s. i alt vesentlig den ikke oppbygde del av hustuftten. Årets undersøkelsesområde utgjorde en flate på meget nær 85 kvm, dette inkluderer også sjaktene fra 1970 i samme område. I tillegg kommer en åpnet sjakt på 4,5 x 0,5 m syd og øst for husgrunnen. Den søndre, oppbygde, del av hustuftten maktet vi ikke å få undersøkt og valgte derfor å la denne delen ligge urørt som den ble forlatt i 1970.

Sjakten syd og øst for husgrunnen. Rauland I.

I partiet øst for husgrunnen kan det i jordbakken påvises en svakt buetformet lav grasdekket voll med lengderetning øst-vest. Vollen kan neppe være lagt opp som følge av jorddyrking. En 0,5m bred og ca. 4,5m lang søkesjakt med lengderetning nord-syd, tvers over vollen, ble åpnet og gravet ned til underbakke, resp. steinlegging, uten at noen av steinene ble fjernet.

Ved nordre del av sjakten ble underbakken, gul-brun aur, påtruffet 24 til 27 cm under torven under et ca. 1 cm tykt mørkt lag som må antas å være et kulturlag. Auren kom tilsyne i vel 1m av sjaktens lengde for så å gå over i en tett steinlegging av tildels stor stein - største dim. ca. 60 cm - i et markert parti som utgjør 1,1m av prøvesjaktens lengde. I side mot auren kom enkelte mindre stein som gir inntrykk av å være utras, nedras, eventuelt fra en mur. Selve steinpartiet representerer den nevnte, markerte, i alt vesentlig grasbevokste, buetformede vollen. Steinene gir inntrykk av å være lagt, og den mest nærliggende forklaring må være at vollen representerer restene av en veggkonstruksjon, med nordre del av prøvesjakten da inne i bygningen. Det tynne mørke jordlaget, kulturlaget, stopper mot steinene. Svake rester etter liggende treverk ble påtruffet på innsiden av steinvollen, ned mot en dypere liggende flat stein.

Sydenfor - utenfor - muren ble det avdekket et 1m langt parti med vesentlig mindre stein spredd utover. Mellom og tildels over steinene var jordlaget svartspettet med enkelte trefibre og noe trekull. Husdyrtenner ble også funnet her. Dette partiet kan være utras fra en mur, men gir mer inntrykk av å være et tråkk like utenfor veggmuren. Det søndre, vel 80 cm lange, partiet av prøvesjakten besto av ca. 40 cm store steiner, også disse ga inntrykk av å være lagt. I et åpent parti mellom steinene ble auren påvist. Dette nedre området sto temmelig fuktig ved gravningen. Enkelte av steinene stakk opp gjennom grastorven, og jordlaget var meget tynt over steinene.

Det ble ikke gjort funn av daterende enkeltgjenstander i sjakten. Fenomenet ble gitt betegnelsen Rauland I (RI). Det er mest sannsynlig at radiologisk prøve Prøve 2 kan henføres til RI. Dateringens resultat, år 980 e. Kr. \pm 100 år kan, 7. vgl helst for tiden år 980 e. Kr. minus 100 år - godt samsvare med et skipsformet langhus, men her er det ennå for mange ukjente faktorer.

Førstekonservator Charlotte Blindheim fra Universitetets oldsaksamling besøkte sjakten og har gitt egen inberetning hvor hun bl.a. sier:

" Det kan ikke være noen tvil om at denne muren er lagt opp av mennesker. Det er hverken naturdannelse eller rydningsreys."

Prøvesjakten ble etter undersøkelsen gjenfylt med en stripe plastikk på bunden i hver ende.

Hustøften. Rauland II og III.

Torven ble etterhvert avtatt i hele området nord for langprofil Y 6 i tidligere nevnt utstrekning med unntak av et tverrprofil mellom X 5,3 og X 5,65.

Undersøkelsen viste klare delvis atskilte fundamentet for 2 bygninger, den ene med noe mindre yttermål enn den andre. Lagdelingen klargjorde at den minste bygningen er eldst. Denne ble gitt benevnelsen Rauland II (R II), mens den større bygningen fikk benevnelsen Rauland III (R III). Rauland III er identisk med bygningen som i dag står på Norsk Folkemuseum.

Rauland III.

Undersøkelsen i 1970 klargjorde forløpet av nordre langvegg (inngangsvæggen), vestre gavl, deleveggen mellom forstue/kave og stue og ga dessuten antydningvis beskjed om søndre langvegg og et tilbygg ved nordvestre hjørne. Bortsett fra forholdene ved søndre langvegg (ingen undersøkelser her i 1971) understreket årets gravning observasjonene fra 1970. Plasseringen av østre gavlvegg kunne dessuten i et parti eksakt påvises. Nord-østre hjørne representeres sannsynligvis av en stor jordfast stein, mens nord-vestre hjørne avtegnet seg klart og entydig med gode steinfundamenter og trerester etter både nordre og vestre vegg. Steinfundamentene er ved hjørnet sammenhengende i ca. 2 m lengde begge veier. Nordre veggs fundamentstein kan i en viss utstrekning ha blitt nyttet til tilfyll i kjeller-gropen da R III ble flyttet. Østre gavlvegg har fra rute Nj og nordover støttet seg mot utenforliggende større stein. Disse hører også delvis med til oppbyggingen av tuften på dette stedet. På innsiden av veggen mangler større stein. Her finnes imidlertid en oppbygning av mindre stein (se nedenfor). Deleveggen mellom forstue/kave og stue vistes ved en gjenværende godt markert, men mørken stukk i jordlaget. Den lette deleveggen mellom forstue og kave kunne ikke eksakt påvises, men må ha ligget i g-rutene L,M og O hvor det i tverrprofil X 12 er et brudd i steinoppbyggingen under forstue

og kave.

Under forstuen har det i så godt som hele utstrekningen vært en oppfylling av terrenget ved hjelp av stein, fra neve-stor til snau hode-størrelse. Over store partier var det på topp av steinlaget bevart flak av never. I dette nivået ble også enkelte trerester påvist, samtidig var det et markert tilslag av dyrebein.

Spesielt i de undre partiene av steintilfyllingen var steinene i stor utstrekning termisk forvitret, og steinene må uten tvil kunne karakteriseres som kokstein. Denne koksteinen må tilhøre en eldre bosetting enn R III. Steinene lå ned mot et tynt, 2 - 4 cm, lag av grus. Under dette gruslaget ble påvist et 2 - 3 cm, partivis tykkere, mørkt lag som må karakteriseres som et kulturlag. Årets gravning ga ikke forklaring på dette kulturlaget, men det bør sansynligvis sees i sammenheng med R I.

Kjelleren, gravet på 1700-tallet, har vært tilnærmet 3,5m lang i bygningens lengderetning og 2,5m bred med vegger oppmurt av store, uformede steiner. Søndre vegg ble ikke fremgravet. Kantene ble delvis rast ned i åpningen etter at bygningen var flyttet. Nordre vegg i kjelleren har ligget ca. 1m innenfor bygningens nordvegg og må vestveggen ca. 1,5m fra gavlen, tilnærmet langs linje X 4. Det ble gravet et mindre hull ned i selve kjellergropen. Den viste seg å være kastet igjen med tildels meget store steiner og jord med tilslag av treverk, dyrebein og annet. Kjelleren har hatt fast trampet jordgulv, men rester av treplanker ble også påvist helt nede på jordgulvet. Kjellergulvet lå 1,7m lavere enn fastpunkt på steinhelle nær inngang, en høyde som svarer ganske godt til antatt gulvnivå i stue. Fra kjellergrop og vestover ble det påvist en grøft eller renne med noe treverk i bunnen. Det kan antas at en større gulvdrager har vært plassert i denne rennen. Det finnes ikke tilsvarende øst for kjeller, men når kan opplaget ha vært en av de store steinene.

Yttermålene på taulandstua er, etter arkitekt H. Vreims oppmåling, 10,8 x 8m, mål som samsvarer meget godt med påtrufne fundamenter og andre veggspor.

Rauland II.

Etter at oppfyllingen i forstue, R III, var fjernet, ble en dypereliggende, sammenhengende steinrekke - mur - frilagt. Denne hadde en markert ytterkant mot øst langs en rett linje fra X 11,3 i rute Lh nordover til X 11,2 i rute Lj og stoppet mot en større jordfast stein i området rundt X 11 - Y 10. Søndre delen er i partier oppbygd med 2 stein i høyden mens nordre del består bare av en og en stein. Steinene er stort sett flate på topp med svakt innoverhellende (vestover) overflate. Topp steinmur er meget nær horisontal. Gjennomsnittlig steinstørrelse kan angis til ca. 40 x 20 cm med lengderetning som muren. En tilsvarende steinrekke av enkeltstein, gjennom-

snitlig størrelse ca. 25 x 15 cm, ble frilagt fra den nevnte jordfaste steinen i rett vinkel vestover langs linje Y 10,3 til litt inn i rute Ik, for der å forsvinne i nedgravningsområdet for kjelleren, R III. Nord for muren ligger på dette stedet en meget stor jordfast stein. Også steinene i siste mur lå med svakt innoverhellende (mot syd) overflate. Sammen med den store jordfaste steinen danner steinrekkene et tydelig fundament-hjørne. Innenfor steinrekkene var jorden markert svartere. Dette kom spesielt klart fram innenfor nordre steinrekke hvor fargeskiftet ble konstatert og notert før steinrekken var tydelig frilagt. Dette mørke kulturlaget våget vi, p.g.a. knapp tid ikke å gjennomgrave. Det ble forlatt godt tildekket. En gjennomgravning bør foretas meget nøyaktig siden dette er et lag som utvilsomt må tilhøre R II. Pr. i dag finnes det ikke eksakt daterende gjenstandsmateriale for R II.

Vest for kjellernedgravningen, i nordre steinrekkes fluktlinje, ble en fortsettelse av samme steinrekke påtruffet, men her - på grunn av et noe annet terrengforhold - bygget av større, rundere steiner, fra størrelse 30 x 30 cm og større. Steinrekken, på linje Y 10,15, ble frilagt i rute Dk og fortsatte i rute Ck inn under R III's gavlfundamenter, som ikke ble fjernet. En stein utenfor (vestenfor) fundamentet kan tilhøre steinrekken. Steinrekkene må være fundamentrester for øst- og nordvegg i en bygning som lå på tuften tidligere enn R III. Spesielt ved det nord-østre hjørnet gir flere av steinene inntrykk av å være brannflekket. Det finnes også en god del trekull i området, men ikke i spesielt tykke lag.

Vestre vegg for R II og R III må ha hatt tilnærmet identisk plassering i hele R II's bredde. Ut fra denne forutsetning får R II en lengde på 9 til 9,5m.

Søndre langvegg ble ikke fremgravet i år. Dette partiet av tuften er, som tidligere beskrevet (1970), bygget opp. Oppbygningen må primært, med mulig unntak for de østligste deler, være utført for R II. Samtidighet eller tidsmessig forskyvning mellom R I og R II vil kunne bli klargjort ved gjennomgravning av oppbygningen.

Gulvåren, som ble frilagt i 1970, må uten tvil tilhøre R II. Lag, nivåer og forholdet til R II's fundamenter godtgjør dette. Åren blir liggende ca. 0,5 m innenfor østveggen, og samme avstand kan antas fra sydvegg. Husbredden vil da bli 7m. Åren har vært plassert i syd-østre hjørne av bygningen, og det må forutsettes at veggene har vært skjermet med stein-heller slik det fortsatt kan sees bl.a. på den nå temmelig falleferdige smiebygningen på den forlatte gården Nordre Fønnebo i Uvdal. Tilsvarende ildsteds plassering er dessuten kjent fra andre deler av Østlandet. (Den tilflyttede stuebygningen på "Tussehaugen", Bykle i Setesdal; den nå revne seterbygningen ved Vidda-seter, Siljan, Telemark - oppmålt 1967 av undertegnede -; til-

flyttet smiebygning, Dagali Museum, samt en fortsatt stående smiebygning ved veis ende øst for Dagali Museum. Se også illustrasjon (tegning) i Jacob Kleiven "Säterbruket i Vestfold", Vestfold Fylkesmuseums småskrifter nr. 1, 1941.)

Det er mest sannsynlig at R II i likhet med R III har vært bygget av laftet tømmer. Den jordfaste steinen ved nord-østre hjørne har gitt godt opplegg for et hjørne, og de innoverhellende steinrekkene kan passe godt under en tømmervegg. Fundamentene for et stavbygg med bunnsvill vil også kunne ha vært utført på tilsvarende måte. Denne diskusjonen må utestå til hele tuften er fremgravet.

Spor av inngang eller inngangstråkk ble ikke påvist. I den utstrekning en fra kjent materiale (se ovenfor) kan tilbakeslutte noen hundre år, ville en inngang tilside for ildstedet og midt på østgavlen peke seg ut. Vanlig formel ville være at ildstedet da lå mot terreng- og solmessig bakside. Dette er ikke tilfelle ved R II hvor ildstedet er plassert på den oppbygde del av tuften. Forklaringen kan likevel være at tunet og bygdeveien, som senere, har vært nord for bygningen.

Det er bare to gjenstander som med meget stor sannsynlighet kan henføres til R II's bosettingsperiode, begge er ubestemmelige og udaterbare, to udistinkte jerngjenstander. Den radiologiske dateringen av undre del av ildstedsinnholdet, år 1030 e.Kr. + - 110 år, må foreløpig stå som eneste dateringsantydning.

Det er intet i lagdelingen innenfor R II som tyder på at tuften har ligget åpen og har vært tilvokst med torv før en ny bygning erstattet den første, av samme størrelse eller utvidet til R III's dimensjoner. Tuften gir heller ikke svar på om R III opprinnelig er ført opp på stedet eller er tilflyttet, men 2 lag tregulv er mest nærliggende å henføre til R III.

Gjenstandsmaterialet.

Årets funnliste omfatter 265 innførte nummer. En del av gjenstandene er innført gruppevis innenfor de forskjellige felt. Som funngrupper kan nevnes dyrebein og skår av glass og dekketøy som det mest omfattende. Hovedtyngden av funnene må utvilsomt tilhøre 1800- og 1700-årene, men enkelte gjenstander peker lenger tilbake uten å være eksakt daterende.

Materialet kan antydningvis grovsorteres i forskjellige grupper, og med direkte bygningstilknytning kan, foruten omtalte fundamenter og treverk, nevnes blysprosser og vindusglass av forskjellige kvaliteter, spiker og muligens en jernnøkkel. Til husets utstyr må kunne betraktes skår av glass og dekketøy i mengder, dekorert og udekorert, et par stemplede skår finnes og blant dekoren dukker også en kineser opp; biter av og hank til jerngryte; fragment av kleberkar eller -øse med handtak; en gaffel med 3 tenner;

mandtak av bein til kniv ekler gaffel. Til klesdrakten hører dekorerte knapp-
per (delvis fragmenter) av sølv, tinn og metall; del av bunadsølv(?); del
av metallås til bunadsveske(?); tekstilremse med innvevde metalltråder;
spenner av jern og metall; lærstykker muligens til sko, del av gummisåle og
en hel. Som personlig utstyr nevnes en perle av bein og flere biter av
krittpiper, et av stykkene med stempel.

Gårdsarbeidet finnes gjenspeilet i de mange ljàbladene, en sigd, jernkniver,
mange bryner, jernskoning for trespade (parallellell finnes på Dagali Museum
og på middelalderloftet på Nordre Tufto i Uvdal - velvillig framvist av
eieren Lars Tufto), et mulig hoggjern og en hullpipe for arbeider i lær, 2
fragmenter av stein til handkvern, jernslag, og av spesiell interesse en
tauhekte eller taustrammer laget av et flatt hornstykke med et hull i hver
ende, et redskap som har aner langt til bake. Et par dyreknokler med borede
hull har også på en eller annen måte vært i bruk.

Mot husdyrholdet viser hestesko av forskjellige typer med og uten haker -
de siste ble brukt når hestene skulle i havn -, et halvt hestemel (bissel)
med snodd jernring (tilsvarende med snodd ring, men udelt - tvangsmel -
finnes på Dagali Museum), øst for inngang lå en stigbøyle. Det store bein-
materialet vil når det blir gjennomgått, kunne gi en god redegjørelse for
husdyrhold og vel også for jakt og fiske. En fiskekrok av jern hører med
til dette materialet. Et vektlodd av bly, kulerundt med en mindre avflatet
del kan også nevnes blant de mer interessante gjenstandene.

Hele dette funnmaterialet er foreløpig bare summarisk gjennomgått.

Avslutning.

Det gjenstår ennå en stor del av hustuftene som ikke er undersøkt, partier
som må sies å være viktige i diskusjonen om bosettingen på Søndre Rauland.
Som nevnt ovenfor, gjenstår det også å gjennomgrave enkelte partier innen-
for årets undersøkelsesområde. Disse partiene ble ved avslutningen i år
dekket med et jordlag over plastfolie.

Årets gravning har gitt svar på mange av de spørsmålene undersøkelsen i 1970
stillet. Åpent står imidlertid ennå spørsmålet om en midtåre i R III. Over
midtpartiet fantes ganske mye trekull som vel kan henføres til utkast/sprut
fra en åre. En radiologisk datering vil muligens kunne gi en pekepinn.
Årets gravning ga langt rikere resultater enn forventet, og undersøkt område
ble mindre enn beregnet. Undersøkelsene på Søndre Rauland gir en liten antyd-
ning om det enorme materialet som må forventes å ligge gjemt på de gamle
tunene, ikke bare i Uvdal/Numedal.

Sandefjord i desember 1971,

Roar L. Tollnes

Roar L. Tollnes.

21.5.1971. Prøvesjakt sett fra syd. Fundamenter for P. I sees sentralt i sjakten.

22.5.1971. R III. Stue med tregulv til venstre, forstue med oppbygning av småstein til høyre. Sett fra syd. Steinene i forgrunnen gjenfinnes på neste foto.

28.5.1971. R II. Samme parti som forrige foto, men neste nivå med østre del av R II sett fra syd.

28.5.1971. R II. Nord-østre hjørne sett fra nord. Åren sees sentralt i bakgrunnen.

21.5.1971. Tauhekte av horn, dyrebein og kastekrok av jern in situ.

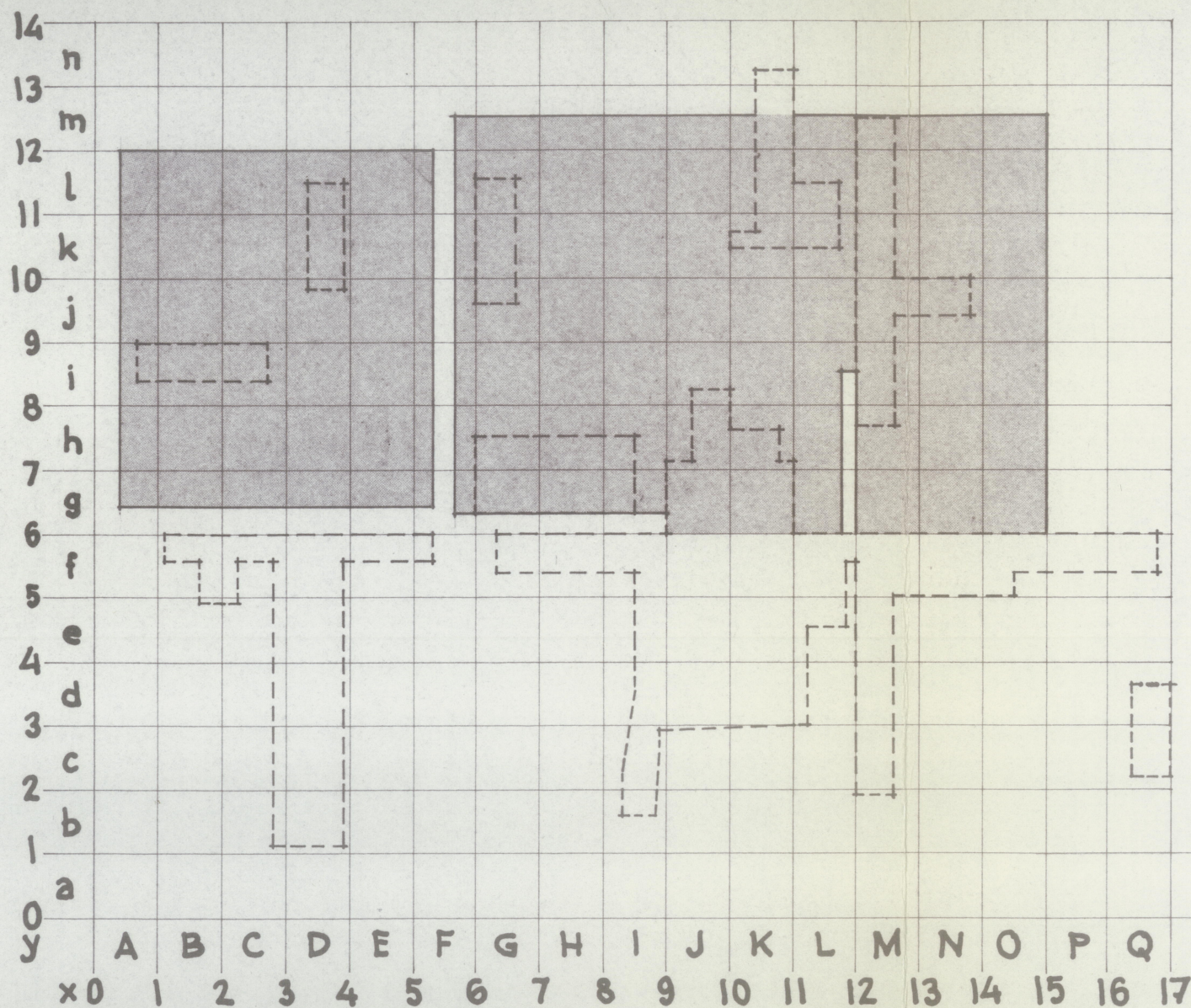

23.5.1971. Lars Tufto, Nordre Tufto, Uvdal, med jernskodd trespade og skålvekt.

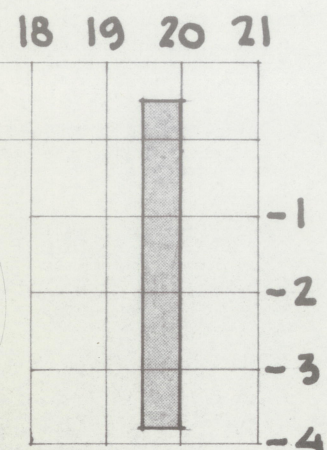

29.5.1971. Tuften dekkes til. Gravemasser i forgrunnen.

MAGN. NORD

----- SJAKTGRENSE 1970
————— " 1971

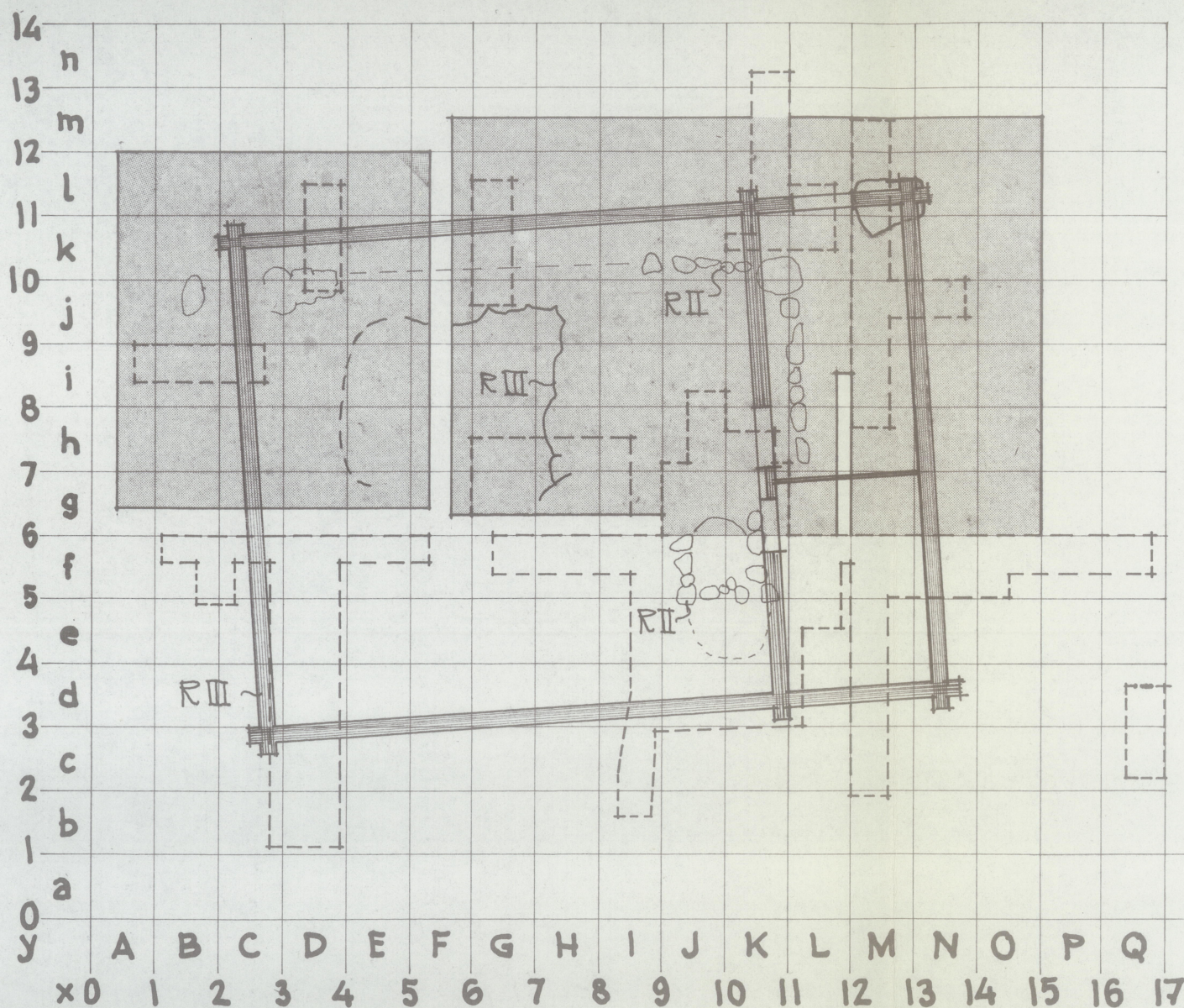
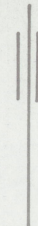

SØNDRE RAULAND GNR. 39 BNR. 2
UYDAL I NUMEDAL

GRAVNINGSPLAN 1970-1971 M=1:100

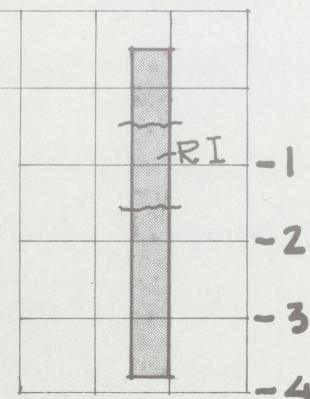
Roar L. Tollnes
ARKITEKT M. N. A. L.

MAGN. NORD

----- SJAKTGRENSE 1970
————— ” 1971

18 19 20 21

ANTYDNINGSVIS INNTEGNET R I, R II, R III

SØNDRE RAULAND GNR. 39 BNR. 2
UYDAL I NUMEDAL

GRAVNINGSPLAN 1970-1971 M 1:100

Loar L. Tollnes
ARKITEKT M. N. A. L.